

КОМПЬЮТЕРЛАШТИРИЛГАН ТАЪЛИМ ВА УНИНГ ХОЗИРГИ КУНДА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЎРНИ

Аминова Хафиза Обидовна

*“Информатика ва АТ” фани ўқитувчиси,
БМТИ Академик лицейи*

Аннотация: Ҳозирги компьютерлаштирилган жамиятимизда айнан компьютер ва техник воситаларни таълим жараёнида қўллаш, таълим жараёни сифати ва самарадорлигини оширилиши, баҳолаш тизимини ислоҳ қилиниши ҳақида фикр –мулоҳазалар баён этилган.

Калит сўзлар: индукция, дедукция, конкретлаштириш, анализ, синтез, таснифлаш, тизимлаштириш, абстракциялаштириш.

Компьютерлаштирилган таълим фан – техника ривожланиши ҳозирги кундаги таълим тизимини - уни ташкил этиш принциплари, мазмуни таълим – тарбия жараёнининг шакл ва усуллари янги таълим технологиялари талаблари даражасида тубдан ислоҳ қилишни тақозо этмоқда. Бундай муаммолардан бири таълимни компьютерлаштиришдир.

Таълим жараёнини компьютерлаштириш зарурати ўқувчиларни жамиятнинг ҳар томонлама етук фуқаролари қилиб тарбиялаш вазифасидан келиб чиқади. Жамиятда инсон фаолиятининг барча соҳаларида компьютерлаштирилаётган ҳозирги шароитда ёш авлодни компьютер билан эркин мулоқот қилишга ўргатиш ҳам муҳим ҳисобланади. Ёшларнинг компьютердан кенг фойдалана олиши жамиятда фан - техника тараққиётининг жадаллашиши ва шу асосида ижтимоий - иқтисодий ривожланишга эришиш учун хизмат қилади.

Таълимни компьютерлаштириш инсоннинг ақл- заковати ривожланишига улкан ҳисса қўшади. Негаки, компьютер ёрдамида ўқитиш жараёнида инсон фикрлашининг усуллари қаторидан индукция ва дедукция, умумлаштириш ва конкретлаштириш, таҳлил ва синтез, таснифлаш ва тизимлаштириш, абстракциялаштириш ва ўхшатиш кабилар табиий равишда ўрин олади. Булар эса мантикий хулосалар чиқариш, фикрларни ифодалаш, асослаш ва исботлашга, шу асосда мантикий фикрлашнинг ўсишига хизмат қилади.

Компьютер шундай кенг имкониятли қурилмаки, мукамал ишланган дастурлардан фойдаланганда жуда юқори педагогик самарадорликка эришиш мумкин. АҚШ мутахассислари берган маълумотларга қараганда, компьютерли таълимни қўллаш ўқитиш муддатини учдан бир қисмгача қисқартириш имконини берар экан. Шунингдек, саёз ишлаб чиқарилган дастурий воситалардан фойдаланишнинг зарари ҳам катта экан.

Таълим ўқитувчи ва ўқувчи фаолиятининг ўзаро келишуви асосида шакллантирилган ташкилий жараён. Унинг марказида ўқитиш ва ўқиш фаолиятининг бир-бирига таъсири ётади. Ўқитиш ва ўқиш фаолиятини атрофлича таҳлил қилиш йўли билан таълим жараёнининг моҳиятини тушуниш мумкин. Компьютерли таълимда ҳам ўқитиш фаолиятини ажратиш, уни тўғри ташкил қилиш, фаолиятини амалга ошириш жараёнида компьютер имкониятларидан кенг фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади.

Ёшларга таълим бериб, уларни ижтимоий тажриба ва маънавий бойликлар билан таништираётган, ўқитувчиларнинг барчаси ўқитиш фаолияти билан машғул. Компьютерли таълимда бундай фаолият компьютер ва интернет тармоқлари зиммасига юклатилади.

Компьютерли таълим жараёнида таълим ўқувси ва компьютер мунособатларга кўра ташкил этилади, бошқарилади, назорат қилинади. Компьютерли таълим ташкил этиш ўқувчи билан ўқув материали ўртасидаги боғланишни ташкил этиш учун таълим лойиҳаланади. Ўқувчиларнинг ўқув ишларини ташкил этиш, улар фаолиятини рағбатлантириш, тегишли воситалар асосида моделлаштирилади. Компьютерли таълимни бошқариш деганда педагогик дастур воситалари (ПДВ) асосида ўқувчининг бир фаолият туридан иккинчисига ўтишга ва шу асосда ўқув материални ўзлаштиришнинг қуйи даражасидан юқори даражасига кўтарилишига эришиш тушунилади. ПДВ таълимнинг бошқариш талабларига кўра ўқувчиларнинг жавобларини таҳлил этади, дастур берадиган кўрсатмаларига кўра компьютер ишини бошқаришни таъминлайди.

Компьютерли таълимни назорат қилиш - компьютер ёрдамида ўқитиш билан ўқиш фаолияти орасидаги тесқари алоқани юзага чиқаради. Тесқари алоқага кўра таълим жараёни натижаси таҳлил этилади, ўқувчилар фаолиятидаги камчиликлар аниқланади, тўлдирилади. Компьютерли таълим таркибидан ўта мураккаб бўлиб, ПДВ да мужассамлашган дидактик вазифалар, ўқув топшириқлари, ўқув материали, ўқитиш усуллари камраб олади. Дидактик вазифа – таълим жараёнида компьютер амалга оширадиган ишлар. Таълим жараёнида компьютер қуйидаги дидактик вазифаларни бажаради: ўқувчиларни ўқув материални ўрганишга тайёрлайди, билим, кўникма, малакаларни мустаҳкамлайди, тизимга солади, заиф ўринларни аниқлайди ва тўлдиради. Компьютернинг дидактик вазифалари ПДВ ни яратишдан олдин услубшунос ўқитувчи онгида идеал шаклда лойиҳаланади. Ўқитувчи таълим жараёнини лойиҳалашга янги ўқув материални ўқитиш моҳиятидан келиб чиқиб, ўқув материали, ўқув топшириғи, таълим услуги, воситаларини таҳлил этади ва компьютер имкониятлари билан уйғунлаштирилган ҳолда улардан

мосламаларни танлайди. Ўқитувчи онгидаги лойиҳани амалга ошириш мақсадида ПДВ ларни яратишда энг илғор йўналишлардан фойдаланади.

Компьютердан фойдаланиб таълим беришнинг асосий ғояси замонавий таълим назарияси ютуқларига асосланиши керак. Ўқувчиларни ҳар томонлама етук, комил инсон қилиб шакллантириш ғояси, компьютерли таълим тизимида ҳам асос бўлиб қолади. Шу маънода янги педагогик ва ахборот технологияларини, улар асосида компьютерли таълимни лойиҳалаш методологиясида ўқувчилар фаоллигини ўстириш, таълим –тарбия жараёнига услубият соҳасидаги янгиликларни жорий қилиш асосий йўналиш бўлиб ҳисобланади. Компьютерларни ўқув жараёнида қўллаш қуйидагиларга имкон беради:

- Ўқувчиларда билиш эҳтиёжини шакллантиради;
- Билиш жараёнида ўқувчиларни фаоллаштиради;
- Ўқувчиларда фанни ўрганишга қизиқишни оширади;
- Компьютер билан ишлашни ўрганишга бўлган иштиёқни оширади;
- Таълимда ўқувчининг индивидуаллик даражасини оширади;
- Ўқувчиларнинг ижодкорлик даражасини оширади;
- Материаллар мазмунинг хилма-хиллигини таъминлайди;
- Таълимда фойдаланиладиган ўқув материаллари доирасини кенгайтиради;
- Таълимда кўргазмалиликни кучайтиради;
- Ўқувчиларнинг ўз-ўзини назорат қилиши, яъни баҳолаш жараёнини омилларини кенгайтиради ва хоказолар.

Фойдаланилган адабиётлар руўхати:

1. О.Розиқов, Б.Адизов, Г. Нажмиддинова — УМУМИЙ ДИДАКТИКА Бухоро-“Дурдона” нашриёти, 2012 йил
2. Н.Г. Казанский, Т.С. Назарова, Дидактика. Москва- “Просвещение” 1978 йил.
3. М.Х. Махмудов Таълимни дидактик лойиҳалаш. Тошкент. А.Қодирий номидаги Ҳалқ мероси -2002 йил
4. А.Ғ. Ҳайитов “Компьютерлаштирилган таълим ва ўқувчилар билимини ташҳиси”. Ж. Педагогик таълим 2000 йил.
5. А.Ғ. Ҳайитов “Мактаб амалиётида компьютерлаштиришнинг аҳволи”. Ж. Педагогик маҳорат, 2002 йил.
6. А.Ғ. Ҳайитов “Педагогик дастур воситаларини яратиш сценарийси”. Ж. Таълим муаммолари, 2002 йил.
7. А.Ғ. Ҳайитов “Педагогик дастур воситаларини яратишга қуйиладиган дидактик ва психофизиологик талаблар”. Ж. Педагогик маҳорат, 2001 йил.